

Canon

Morgen staat de Canon van Nederland ter discussie. Voorzitter Frits van Oostrom van de canoncommissie gaat in debat met deskundigen uit verschillende vakgebieden. Voor het *Nederlands Dagblad* brachten christen-historici een nuance aan op de Canon, zodat het christelijk onderwijs er beter mee uit de voeten kan.

De grachtengordel eruit, de Sint Jan erin

door onze redacteurs
Rien van den Berg
en Aaldert van Soest

Christelijke historici buigen zich over vijftig canonvensters

Al direct na het verschijnen van de Canon van Nederland, reageerden historici in deze krant kritisch. „Een vrijzinnige, liberale selectie”, oordeelde Peter Nissen, kerkhistoricus aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. De Statenbijbel is het laatste venster met expliciete aandacht voor religie. Ook vonden historici het ontbreken van de verzuiling hoogst opmerkelijk. Het *Nederlands Dagblad* bracht een aantal historici uit rooms-katholieke en protestantse hoek samen om vast te stellen waar zij de Canon zouden willen aanpassen. Aan het overleg namen naast Peter Nissen deel James Kennedy, hoogleraar hedendaagse geschiedenis aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, Ton van der Schans, historicus en docent op christelijke hogeschool De Driestar en Gerrit Schutte, emeritus-hoogleraar geschiedenis aan de Vrije Universiteit. De Canon is zo opgebouwd dat leerlingen door het venster van een specifieke gebeurtenis zicht krijgen op het bredere historische verhaal daarachter. De opdracht voor de christen-historici: probeer het eens te worden over een aantal vensters uit de Canon die eruit kunnen, en voeg evenzoveel nieuwe toe (voor de presentatie van deze vijftig vensters, na aanpassing, zie pagina 4 en verder). Ook George Harinck, bijzonder hoogleraar geschiedenis aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken te Kampen, discussieerde mee, maar wil zijn naam niet aan een alternatieve canon verbinden. Behalve dat het belang van dan Canon zou worden overschat, vindt hij dat de canon van Van Oostrom voldoende aanknopingspunten biedt voor het christelijk onderwijs. In een artikel in deze bijlage (pagina 2), legt hij aan de hand van enkele vensters uit de

19e en 20e eeuw christelijke docenten uit hoe ze „met een kromme stok een rechte slag kunnen slaan”. Tijdens de discussie bleek dat naast de onderbelichte rol van het christendom, ook de betekenis van het Oranjehuis bij Van Oostrom matig aan bod komt. Maar ook kritiek van anderen op de Canon werd meegenomen: weinig aandacht voor het zuiden van Nederland, weinig aandacht voor (natuur-)wetenschap en weinig aandacht voor alledaagse cultuur. Erg veel vensters in de Canon van de commissie-Van Oostrom gaan over de Verlichting en de burgerlijke cultuur in Nederland, zeggen de vier historici. Onder meer de vensters ‘Spinoza’, ‘Eise Eisenga’ en ‘De Grachtengordel’ werden daarom gesloten. Ook ‘Annie M.G. Schmidt’ moest het ontgelden. Vensters die toegevoegd werden waren de wetenschapper Anthonie van Leeuwenhoek, stadhouder-koning Willem III en de Sint-Janskathedraal in 's-Hertogenbosch, een venster waardoor de kerkelijke kunst en cultuur gezien kan worden. De verzuiling wordt ingevoerd door middel van het venster ‘Schoolstrijd’. Met het opnemen van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) krijgt de reactie van de kerken op de secularisatie een plaats.

Vormende krachten

Het zijn overigens niet alleen christelijke historici die wijzen op de beperkte aandacht die de commissie-Van Oostrom aan religie schenkt. Ook Ed Jonker, geschiedfilosoof aan de Universiteit Utrecht, noemt dit een „theoretische tekortkoming” in de canon. „Godsdienst komt wel voor als deze leidt tot politieke en sociale conflicten. Maar er is geen interesse in stromingen als katholi-

De hagepreek komt in plaats van de beeldenstorm.

Illustratie: J.H. Isings uit: Gulden Sporen, Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

cisme en calvinisme als vormende culturele krachten”, schreef Jonker na het verschijnen van de Canon.

Een voorbeeld maakt duidelijk dat de canon godsdienst soms in de politieke sfeer trekt. Van Oostrom en de zijnen kozen ‘beeldenstorm’ als venster voor de reformatie in Nederland. De beeldenstorm is een politieke gebeurtenis met een religieuze component. De vier christen-historici veranderden het venster in ‘de hagepreek’ - een religieuze gebeurtenis met een politiek randje. Jonker wijst ook op het ontbreken van de verzuiling als venster in de Canon. „De verzuiling komt niet meer prominent in de canon voor en geldt zeker niet als bepalend voor de aard van de Nederlandse samenleving. Ze wordt gezien als een verschijnsel dat we gelukkig succesvol hebben bestreden met behulp van het overlegmodel.” In een reactie op de canon liet ook historicus en publicist Thomas von der Dunk weten, dat „de verzuiling wel hoort tot de feiten die iedere Nederlander moet weten om te begrijpen hoe de samenleving in elkaar zit”. Misschien lag het thema te gevoelig of vond men het niet geschikt voor het basisonderwijs, oppert hij. James Kennedy, die meedacht bij de aanpassing van de vensters, benadrukt dat het nog belangrijker is om te kijken naar de filosofie achter de canon van de commissie-Van Oostrom. „Het openen en sluiten van vensters is nog een kwestie van ‘plussen en minnen’. Maar interessanter vind ik de vraag welke visie zit er achter de canon zit. Hoe keek de commissie bijvoorbeeld aan tegen religie? Ik ben bang dat de commissie op sommige gebieden helemaal geen visie heeft. Je kunt in ieder geval ook op een andere manier tegen de geschiedenis van Nederland aankijken, dan Van Oostrom en zijn commissie doen.”

pagina 2:
‘Povere kennis van geschiedenis’

DONDERDAG 15 FEBRUARI 2007
Nederlands Dagblad

EINDREDACTIE RIEN VAN DE BERG
AALDERT VAN SOEST
VORMGEVING WILCO POT

Geef geschiedenisonderwijs een duw in de rug

Het verschijnen van de Canon vraagt een aantal belangrijke keuzes van de onderwijswereld.

Hoe de geschiedenisles invullen? Wachten met aanschaf van een nieuwe methode tot er een is waarin de canon is verwerkt? Wordt meer geld en tijd vrijgemaakt voor geschiedenisonderwijs? Volgens Harry Lamberink, directeur van de gereformeerde scholenkoepel Concent, is dit hét moment om het geschiedenisonderwijs een duw in de rug te geven.

door Harry Lamberink

Klachten over het geschiedenisonderwijs in Nederland zijn wijdverbreid. Vrijwel iedereen kent wel de uitspraken, dat leerlingen 'niets meer van geschiedenis weten'. Dat leerlingen Willem de Zwijger, Napoleon en Hitler niet meer in de juiste historische volgorde kunnen plaatsen en dat er geen kennis meer zou worden bijgebracht. Ter illustratie: Op een vraag aan een VWO-5 leerling, 'wie leefde eerder, Maurits of Frederik Hendrik', was zijn antwoord: 'ik ken helemaal geen Frederik Hendrik'. Kan de pas gepresenteerde Canon van Nederland hier verandering in brengen? Laten we voorop stellen dat de commissie Van Oostrom een mooi stuk werk heeft geleverd dat waardering verdient. De commissie is niet over één nacht ijs gegaan. In contacten met scholen en leraren blijkt dat er algemeen veel waardering is voor het feit dat er nu sprake is van een Canon en ook voor de inhoud ervan. Maar algemeen was ook de reactie: als ik de Canon had mogen schrijven had deze er anders uitgezien. In christelijke scholen legt men dan de vinger vooral bij het feit dat de Canon onvoldoende recht doet aan de christelijke wortels van onze Nederlandse samenleving. En daar is wat voor te zeggen.

Discussie

Voelbaar is ook het gewicht van het politieke en maatschappelijke belang dat met deze Canon gediend moet worden: te fungeren als aanvaardbaar en samenbindend referentiekader voor alle Nederlanders, autochtoon en allochtoon, liberaal, islamitisch, rooms-katholiek en gereformeerd. Al wil de minister zelf die functie van de Canon niet zo zwaar aanzetten, uit haar reactie blijkt dat zij met de Canon eerst en vooral de cultureel-pedagogische functie van het onderwijs wil versterken. Om te voorkomen dat de Canon al te veel wordt geassocieerd met de problemen van de samenleving legt de minister liever de nadruk op de intrinsieke waarde van de Canon als „goudgerande basiskennis” omtrent de cultuurgeschiedenis van ons land. De Canon weerspiegelt volgens haar hooguit het collectieve geheugen van ons land, maar zeker niet van onze nationale identiteit. En daarin heeft ze gelijk. Maar toch, een Canon te schrijven die bijdraagt aan doelen als burgerschap en sociale cohesie en die tegelijk in ieders ogen recht doet aan de historische feiten is misschien wel een *mission impossible*. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Canon voor veel discussie zorgt. Wie de website www.entoen.nu bezoekt en de forumdiscussies volgt, kan ervan meegenieten. En laten we eerlijk zijn, de geschiedenis laat zich nu eenmaal niet objectief vertellen. De waarnemer staat immers achter dubbel glas: hij neemt de geschiedenis waar door de bril van de geschiedschrijver en door de voorzetlenzen van het eigen persoonlijke mens- en wereldbeeld. Men hoeft geen relativist te zijn om te constateren dat ons blikveld onvermijdelijk eenzijdig, selectief en vooringenomen is. Het hoogst bereikbare is dan een intersubjectief compromis, dat tot stand komt na gesprek met historici en andere vertegenwoordigers uit de gehele breedte van de samenleving. Dat is wat de commissie ook heeft gedaan. Een goed gesprek over de inhoud van de

Canon is nuttig. Het proces van totstandkoming, namelijk in dialoog met alle betrokkenen in de Nederlandse samenleving, is even belangrijk als het product, de concrete lijst. De aandacht voor de geschiedenis en de aandacht voor elkaars standpunten brengt, als het goed is, toenadering en wederzijds begrip. Maar dat kan alleen als het gesprek in ontspannen sfeer plaatsheeft. De commissie Van Oostrom vraagt de burger ook om het gesprek mee te voeren. Daar maken we graag gebruik van.

Eigen invulling

Hoewel de keuzes van Van Oostrom niet altijd de onze zijn, leent de Canon zich goed als middel om het verhaal van de Nederlandse geschiedenis te vertellen. Voor de Canon geldt immers: wel keuzes, geen keurslijf. De Canon hoeft niet te worden gecanoniseerd en dus ook niet bestreden. De 50 vensters richten onze blik op belangrijke momenten in de geschiedenis van ons land. De beslissing wat in de lessen wordt doorgegeven aan leerlingen, bepalen de scholen immers zelf. Examenprogramma's en eindtermen laten daarvoor ruimte. En die ruimte voor schooleigen keuzes is in de nieuwe examenprogramma's groter dan voorheen. De commissie adviseert het kabinet een Wandkaart te maken waarop de vensters op een tijdbalk zijn geprojecteerd. Een wandkaart als referentiepunt waardoor in elke les de aandacht op een onderdeel kan worden bevestigd, een collectieve checklist. Vijftig vensters die dit keer niet door Isings, maar door de commissie zijn getekend. Het beeldverhaal van de Nederlandse geschiedenis. Een beeld of symbool is soms gemakkelijker vast te houden dan woorden en verhalen. Maar, als dat zo is, dan krijgt de keuze van de vensters misschien toch meer impact op de leerling dan aanvankelijk gedacht.

Geschiedenisles

De Canon roept positieve reacties op bij leraren omdat het de chronologie weer centraal stelt. Met name in de bovenbouw was door het thematische onderwijs nauwelijks ruimte voor het aan brengen van een chronologisch historisch besef. Maar ook met Canon zal dat nog niet meevallen. Want het is de vraag of de lestijd toereikend is om alle onderwerpen recht te doen en tegelijk voldoende te investeren in de bespreking van de samenhang. Scholen zullen terughoudend zijn om de discussie over uren te heropenen. Al is daarvoor misschien wel een goede reden: het vormende karakter van de geschiedenisles is groot. Het is kennelijk de bedoeling dat de gehele Canon in de groepen 6,7 en 8 wordt behandeld en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs opnieuw. Als in de bovenbouw vooral verdieping plaatsheeft op een beperkt aantal geselecteerde thema's, dan moet voordien de Canon als zodanig wel op het netvlies van de leerling staan. Daarbij gaat het niet alleen om het behandelen van vijftig vensters, maar om het behandelen van een veelheid van historische gebeurtenissen die door de vensters heen zichtbaar worden. Vervolgens moeten deze in een zinvol verband met elkaar gebracht worden. Dat zal niet meevallen. Wil de Canon vruchtbaar worden in het geschiedenisonderwijs, dan is een goede

methode onmisbaar. Veel scholen die nu op het punt staan een nieuwe methode aan te schaffen krijgen van de uitgever voorgehouden dat ze bij de keuze van de methode rekening moeten houden met de komst van de Canon. Maar er is nog geen methode die de Canon heeft verwerkt. Scholen staan dus voor de keuze de aanschaf van een nieuwe methode uit te stellen of genoeg te nemen met voorlopige onderdelen van methodes die in z'n totaliteit nog niet te beoordelen zijn.

De commissie heeft op haar website (www.entoen.nu) overigens een keur aan extra informatie toegevoegd en ze wil dat de minister de site ook gebruikt als instrument om de scholen te ondersteunen. Mocht de Canon de leidraad worden van het geschiedenisonderwijs dan biedt dat misschien een middel om te zorgen voor heldere doorlopende leerlijnen en goede verticale samenhang in het geschiedenisonderwijs. Ook kan voor een leerling die van school moet veranderen misschien effectiever worden vastgesteld waar hij of zij 'gebleven was' met de geschiedenisles. Maar doorlopende leerlijnen vragen ook van de leerkrachten de bereidheid en inzet om die noodzakelijke samenhang en aansluiting daadwerkelijk tot stand te brengen.

Impuls

De Canon biedt leraren een goede aanleiding om opnieuw het goede gesprek met elkaar aan te gaan over hun vak: over de waarde van de Canon, over de gemaakte keuzes en over het land achter de vensters. Het is voor hen de uitdaging om didactische oplossingen te vinden, die niet alleen hen zelf, maar ook de leerling inspireert om met nieuwe ogen naar de oude tijden te kijken. Dat gaat niet vanzelf. Het vraagt van groepsleerkrachten, de geschiedenisleraren, de scholen, maar vooral ook van de lerarenopleidingen en Pabo's dat ze dit moment gebruiken om het vak geschiedenis een stevige duw in de rug te geven. Als ze dat doen, kan het vak geschiedenis voor de vorming van kinderen en jongeren aan betekenis winnen. Doen ze dat niet, dan zal uiteindelijk alles bij het oude blijven. De verschijning van de Canon is een mooi moment om opnieuw plezier te krijgen in het vak. Doen dus! Minister Van der Hoeven kan geschiedenis schrijven als ze - misschien wel bij wijze van afscheid - de Pabo's en lerarenopleidingen een financiële impuls geeft om dit alles waar te maken.

Harry Lamberink is directeur van de landelijke gereformeerde onderwijskoepel Concent

'Povere kennis van geschiedenis'

vervolg pagina 1

De Canon van Nederland wil een kader bieden voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De commissie wil bovendien dat geschiedenisdocenten beter geschoold worden. Dat laatste is niet overbodig weet Schutte, die in een commissie zat die de eindtermen geschiedenis vaststelde voor het voortgezet onderwijs. „De onderwijzers zelf weten bijna niets. Je kunt discussiëren over het nut van een nationale canon, maar ik vind dat we alle middelen moeten aangrijpen die ertoe kunnen leiden dat het kennisniveau in het onderwijs omhoog gaat.” Van der Schans, opleider van schoolmeesters en leraren, valt hem bij. Volgens hem is het maatschappelijk klimaat op dit moment gunstig vanwege de aandacht voor geschiedenis. „We moeten iets te doen aan de povere kennis van geschiedenis en cultuur. De Canon is daarvoor een geschikt middel, niet meer, maar ook niet minder.” Het christelijk onderwijs zal daarbij specifieke thema's meer voor het voetlicht halen. De Canon van de commissie-Van Oostrom is daarbij goed bruikbaar, vinden de historici. „Maar het is voor christelijke docenten dan wel belangrijk dat ze weet hebben van de kritiek op de Canon en hoe zij op een alternatieve manier door de vensters kunnen kijken.”

In de canon van Nederland blijft religie en de ontwikkeling daarvan onderbelicht. Toch biedt de canon voldoende aanknopingspunten voor christelijke docenten om hun eigen 'visioen' door te geven aan leerlingen, meent prof. dr. George Harinck. Aan de hand van een aantal vensters uit de 19e en 20e eeuw geeft hij een handreiking.

Een rechte slag slaan met de kromme Canon

De Canon op de Augustinusschool

door George Harinck

Stel je zit op de Augustinusschool, of op de Guido de Brès Scholengemeenschap. Je leest graag Sibe van Aangiums boeken over Hotse Hiddes in de tachtigjarige oorlog, of *Reis door de nacht* van Anne de Vries. En de regering wil het geschiedenisonderwijs verbeteren. In de klas komt een nieuwe blauwe poster te hangen met een ketting van vijftig plaatjes over wat en wie je behoort te kennen uit Nederlands verleden: Spinoza, Annie M.G. Schmidt en anderen. En de docent zegt wat je volgens die poster zou moeten lezen: *De karabijn* van Paul Biegel en Guus Kuijers *Polleke*. Wat denk je dan? Het Spinoza Lyceum en de openbare basisschool Annie M.G. Schmidt zijn elders. Die poster is verkeerd bezorgd. De docenten weten wel beter. Ze lezen dus het boek *De Canon van Nederland* dat met de poster is meegezonden. „Waar het visioen ontbreekt, verwildert het volk”, schrijft daarin Frits van Oostrom, voorzitter van de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon. Ah, een bijbeltekst! Maar als ze het visioen bekijken door de vijftig vensters die de commissie op het Nederlandse verleden biedt, komen ze het christendom verder weinig tegen. Het laatste venster erover dateert van 1637: de Statenbijbel. Wat hen van de recente geschiedenis getoond wordt is bijvoorbeeld Willem I, de grondwet van 1848 en Max Havelaar, kortom: vooruitgang, vrijheid en sociale rechtvaardigheid. Wie herkent hier niet het visioen van het liberalisme? Heel begrijpelijk dat VU-historicus Willem Frijhoff dit de canon noemt „van de liberale, academisch gevormde bourgeoisie”. Christelijke docenten kennen ook een visioen. Zij zien in de Canon van Nederland een plaatje van koning Willem I in zijn hermelijnen mantel, maar denken bijvoorbeeld aan de boetes van de afgescheidenen; ze zien het portret van Thorbecke en ze mompelen: Groen van Prinsterer. Ze zien Multatuli en denken aan diens 'driest-radical ongelooft', om met Kuiper te spreken. Dit is een ander visioen, maar ze werken dan ook op een 'andere' school. Maar dat doet tweederde van het Nederlands onderwijzend personeel! Het Nederlandse primaire onderwijs is ingedeeld naar de verschillende visioenen van de Nederlandse bevolkingsgroepen: rooms-katholiek (34 procent van de basisschoolleerlingen), openbaar (31 procent) protestant (28 pro-

cent; waaronder gereformeerden (1 procent) en reformatorischen (2 procent) en overige (8 procent; waaronder 1 procent islamitisch). Maar deze visioenen kregen in de canon geen plek.

...en toen?

Misschien heeft Van Oostrom nog gelijk ook: docenten die het gereformeerde visioen kunnen spellen worden zeldzamer. En mijn kinderen hebben op gereformeerde scholen gezeten, maar lazen Vriens en Kuijer en natuurlijk Annie M.G. Schmidt. Wie Augustinus en Guido de Brès zijn weten ze – hun moeder en vader praten thuis weleens over hun werk. Maar weten hun klasgenoten en hun docenten het? Een van mijn kinderen kreeg in groep zeven tijdens het geschiedenisuur EHBO-les en oefende in groep acht jaartallen met zijn leerkracht – andersom bleek niet mogelijk. Willem Frijhoff heeft gelijk en een liberale eenheidsanon past niet bij een onderwijsbestel dat voor tweederde confessioneel gekleurd is. Maar klagen dat we het christelijk visioen niet in de Canon herkennen, is te makkelijk: de werkelijkheid is dat mijn kind op een gereformeerde school twee jaar geen geschiedenis kreeg. De meesters en juffen treft nauwelijks blaam: op de Pabo wordt geen geschiedenis gedoceerd.

Wie het christelijk geschiedenisonderwijs wil redden moet daarom deze Canon omhelzen. De visioenen zijn er: het confessionele onderwijs wil 'sturen op waarden' (katholiek) en is 'heel bijzonder' (protestants). En de canon van Van Oostrom helpt een handje door de chronologie en de feiten als ruggengraat van de geschiedenis weer een ereplek te geven in het onderwijs en de geschiedenis weer een verhaal te noemen. Dat klinkt als muziek! Representativiteit van de bron: gaat henen! Standplaatsgebondenheid: verdwijnt! Ruim baan voor de muze. De Canon is een regelrechte aanmoediging het visioen van het confessioneel onderwijs in een vertelling door te geven en 10- tot 15-jarige leerlingen de enige vraag te ontlokken die er in het geschiedverhaal toe doet: „en toen?” Van Oostroms liberale canon zou dus meer dan welkom moeten zijn op de Augustinusschool en de Guido de Brès Scholengemeenschap. Laat me uitleggen hoe met deze kromme stok een rechte slag te slaan aan de hand van enkele vensters uit de negentiende en twintigste eeuw.

foto Nederlands Dagblad/Jaco Klamer

Willem I

Het venster over koning Willem I en het koninkrijk tot 1840 heeft een sterk politiek-economisch accent; daarnaast wordt alleen de Jan Saliegeest genoemd. Maar Willems eenheidsstaat was een erfenis van Napoleon. Op basis van dit feit is het geschiedverhaal gemakkelijk te vertakken naar de kerk die ondergeschikt wordt gemaakt aan de politieke eenheid. De katholieken weigerden dit en daarmee was het zaad voor de Belgische afscheiding gezaaid. Maar protestanten schikten zich en kregen hun Hervormde Kerk (1816). Alle protestanten? Nee, ook in de kerk vond een Afscheiding (1834) plaats. De vrijheid van godsdienst was een groep gereformeerden meer waard (boetes, gevangenschap) dan de geestelijke uniformiteit van de eenheidsstaat. Verbind het verleden met het heden door te vragen wat de Afscheiding betekent voor het eenheidsstreven in onze plurale samenleving en of de islam in Nederland vrij beleden behoort te worden.

Vervolg op pagina 8:
Abraham zien door
Aletta's venster

Canon voor het christelijk onderwijs

Op initiatief van het *Nederlands Dagblad* bogen vier prominente christelijke historici – James Kennedy, Peter Nissen, Gerrit Schutte en Ton van der Schans – zich over de vijftig vensters van de Canon. Hieronder de vijftig vensters, waarvan er negen zijn gewijzigd. Ton van der Schans licht elk venster toe.

door Ton van der Schans

1. Hunebedden (ca. 3000 v.Chr.)
Vroege landbouwers

Het eerste volk in de Lage Landen dat 'sporen' heeft nagelaten, leefde vijfduizend jaar geleden. Door landbouw, jagen en vissen voorzagen deze mensen in hun levensonderhoud. Ze worden hunebedbouwers genoemd vanwege de begraafplaatsen die ze bouwden: hunebedden. We noemen deze tijd de prehistorie omdat van deze periode geen schriftelijke bronnen zijn.

2. De Romeinse Limes (47-ca. 400)
Op de grens van de Romeinse wereld

Enkele tientallen jaren voor Christus kwamen de Romeinen in ons land. Tacitus, een Romeinse geschiedschrijver, schreef spannende verhalen over grote blonde vrouwen in het moerassige gebied. De bewoners hier raakten onder de indruk van de Romeinse technieken (huizen, landbouw, infrastructuur en blinkende wapens). Toen in de vierde eeuw na Christus de Romeinen overgingen tot het christendom, bereikte het Evangelie voor het eerst ons land.

3. Willibrord (658-739)
Verbreiding van het christendom

Willibrord, een Engelse monnik kwam in 690 naar ons land en zette zich met anderen in voor de verspreiding van het christendom. Met steun van de Frankische koning en de paus werd aan het einde van zijn leven het geloof in goden als Wodan en Donar vervangen door de nieuwe godsdienst. Geweld hielp het verzet tegen het nieuwe geloof breken.

4. Karel de Grote (742-814)
Keizer van het avondland

Karel de Grote, in 800 tot keizer gekroond, is de beroemdste vorst uit de Middeleeuwen. Hij wilde graag een machtig, christelijk rijk stichten. Dat is hem gelukt. Hij verdeelde zijn enorme rijk in regio's (gouwen), met aan het hoofd een graaf. Karel de Grote bevorderde cultuur, onderwijs en wetenschap en legde ook contacten met de islamitische wereld. De kalief van Bagdad gaf hem een olifant cadeau.

5. Hebban olla vogala (ca. 1100)
Het Nederlands op schrift

'Habban olla vogola' is de eerste zin in de Nederlandse taal die we kennen. Het betekent: 'alle vogels zijn al aan het nestelen' of 'hebben alle vogels nesten'. Het is een oud liefdesversje. Rond 1100 kwam deze eerste Nederlandse pennenvrucht tot stand door een Vlaamse monnik. Vanaf die tijd werd er ook in het Nederlands geschreven.

6. Floris V (1254-1296)
Een Hollandse graaf en ontevreden edelen

De beroemdste middeleeuwse graaf in ons land is Floris V. Tijdens de frequente conflicten van de adellijke heren tegenover de boeren en stedelingen, koos hij de kant van de boeren om de rust te herstellen. Boze edelen noemden hem sindsdien 'der keerlen god', ofwel de god van de boeren. Floris liet onder andere het Muiderslot bouwen en het Binnenhof.

7. De St. Jan in 's-Hertogenbosch (ca. 1380-1550)
Symbool van het licht

In 1380 begint de bouw van de gotische Sint-Janskathedraal. Spitsbogen en kruisgewelven vergrootten de stabiliteit van het kerkgebouw. Hierdoor werd het mogelijk in plaats van dikke muren, grote ramen te plaatsen. De kathedraal is veel meer dan een architectonisch hoogstandje: zij drukt een gedachte uit, namelijk de wereld van hét Licht. Eigenlijk is een kathedraal de bijbel in steen.

8. De Hanze (1356-ca. 1450)
Handelssteden in de Lage Landen

Tussen de 12e en 16e eeuw waren Zutphen, Zwolle, Deventer, Tiel en Kampen belangrijke handelssteden. Een Hanze was oorspronkelijk een samenwerkingsverband tussen kooplieden. Er werd gehandeld in producten als zout, granen, vis, hout, wijn, bier, dierenhuiden en laken. De erfenis van de Hanzesteden is nog duidelijk te zien in de gebouwen in genoemde steden.

9. Boekdrukkunst (ca. 1450)
Revolutie in reproductie

In Haarlem staat een groot standbeeld van Laurens Janszoon Coster. Lange tijd is in Nederland beweerd dat hij de uitvinder van de boekdrukkunst is. Maar in werkelijkheid is die in Europa rond 1455 uitgevonden door de Duitser Johannes Gutenberg. Hij drukte ook de wereldberoemde Gutenbergbijbel. Het drukken van de Bijbel heeft sterk bijgedragen aan de verspreiding van het Evangelie.

10. Erasmus (1466-1536)
Een internationaal humanist

Erasmus kom je nog op allerlei manieren tegen in Rotterdam. Hij was één van de grootste wetenschappers van de late 15e en vroege 16e eeuw. Hij bezat grote talenkennis en gaf onder andere de Griekse tekst van het Nieuwe Testament uit. Hij wilde dat iedereen de Bijbel kon citeren. Ondanks kritiek op kerk en geestelijkheid brak hij, niet met de rooms-katholieke kerk, iets dat Maarten Luther wel deed.

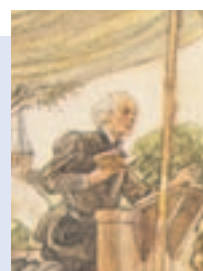

11. Karel V (1500-1558)
De Nederlanden als bestuurlijke eenheid

In het enorme rijk van Karel V (1500-1558) ging de zon nooit onder. Heel zijn leven heeft hij met zijn legers gevochten: tegen de Turken, onwillige Duitse vorsten, en de Franse koning. Door de Reformatie werden de spanningen nog vergroot. Met zijn centralisatiepolitiek wilde hij de eenheid van de kerk bewaren en bestuurlijke hervormingen doorvoeren.

12. De Hagepreek (vanaf 1566)
Aanhangers van de 'nije lere' bijeen

Onder het bewind van koning Filips II van Spanje en zijn vertegenwoordigster in de Nederlanden, Margaretha van Parma, werden de protestanten vervolgd. Toen in het jaar 1566 bekend werd dat de maatregelen tegen de protestanten niet verzacht zouden worden, kwamen zij bij honderden en soms duizenden in het open veld bijeen. Filips II strafte vele 'kettters' vanwege deze hagepreken. In deze tijd vond ook de Beeldenstorm plaats.

13. Willem van Oranje (1533-1584)
Van rebelse edelman tot 'vader des vaderlands'

Hij werd in 1533 in Duitsland geboren en erfde in 1544 het prinsdom Orange in Frankrijk. Als invloedrijk edelman werd hij de leider van de oppositie tegen de koning. Hoewel aanvankelijk pragmatisch, verbond hij zijn lot steeds meer met het verzet in de Nederlanden. Zijn strijd voor geloofs- en politieke vrijheid heeft hij in 1584 met de dood moeten bekopen. Hij wordt beschouwd als de grondlegger van de Nederlandse staat.

14. De Republiek (1588-1795)
Een staatkundig unicum

In 1588 waren zeven opstandige gewesten tegenover Spanje overgebleven. Vanaf die tijd zochten de regeringen van de steden en de staten geen buitenlands hoofd meer. Onbedoeld ontstond een land waar de burgers zelf hun stad en gewest regeerden en de godsdienstige en militaire belangen van het geheel behartigden. In 1648 werd Nederland met de vrede van Münster officieel een aparte staat.

15. De Verenigde Oostindische Compagnie (1602-1799)
Koloniale handel en overzeese expansie

Opgericht in 1602 door Johan van Oldenbarnevelt en opgeheven in 1799 was deze handelsmaatschappij van grote betekenis voor de handel in ons land. De VOC kreeg het Nederlandse monopolie op alle handel in Azië. Met enorme schepen werden peper, nootmuskaat, koffie, thee, tabak, opium, porselein, textiel zilver, goud en andere goederen, aangevoerd.

16. De Beemster (1612)
Nederland en het water

Een Engels spreekwoord zegt dat God de wereld geschapen heeft, behalve Nederland; dat deden de Nederlanders zelf. Met 43 windmolens werd in 1612 een enorm groot meer drooggemalen tot polder: de Beemster. Bijna nergens is zo goed te zien dat ons land door menselijke ingrijpen in de natuur vorm heeft gekregen.

17. Hugo de Groot (1583-1645)
Een geniaal rechtsgeleerde

Zijn naam is onlosmakelijk aan de boekenkist verbonden. In deze kist wist hij in 1621 te ontsnappen uit een beroemde gevangenis: slot Loevestein. Hij was beschuldigd van landverraad. Hugo de Groot was als geleerde een tweede Erasmus. In zijn boeken over rechtsgeleerdheid zette hij de grondbeginselen van het volkenrecht uiteen.

18. Statenbijbel (1637)
Het boek der boeken

Kenmerkend voor de protestanten is hun overtuiging dat iedere gelovige zelf uit de Bijbel behoort te lezen. Daarom werd de Bijbel in de taal van het volk vertaald. Veel uitdrukkingen in onze taal zijn ontleend aan deze bijbelvertaling, die in 1637 gereed kwam.

19. Rembrandt (1606-1669)
De grote schilders

De Nachtwacht uit 1642 is zijn beroemdste schilderij. Op dit groepsportret van de Amsterdamse schutterij staat iets te gebeuren.... Met andere grote schilders symboliseert Rembrandt de culturele bloei van de Gouden eeuw.

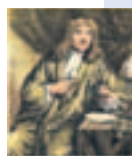
20. De Atlas Major van Blaeu (1662)
De wereld in kaart

Door de internationale handel over zee ontstond de behoefte aan betrouwbare navigatiemiddelen en kaarten. Welgestelde burgers waren nieuwsgierig naar de wereld achter de horizon. Ze gaven veel geld uit voor luxueus uitgegeven atlanten. Die van de 17^e-eeuwse drukker Blaeu verwierf de grootste reputatie.

21. Michiel de Ruyter (1607-1676)
Zeehelden en de brede armslag van de Republiek

Van alle zeventiende-eeuwse zeehelden is Michiel Adriaenszoon de beroemdste. Van eenvoudige touwslager en bootsmansjongen klom hij op tot luitenant-admiraal. Zijn gewone omgang met het scheepsvolk maakte hem bijzonder populair en bezorgden hem de eretitel: Bestevaer. Zijn grootste triomfen haalde hij in de handelsoorlogen tegen Engeland

22. Antonie van Leeuwenhoek (1632-1723)
Een revolutie in de wetenschap

Als lakenverkoper bestudeerde hij al stoffen met behulp van geslepen glas. Hij werd bekend vanwege verbeteringen aan de microscoop. Van Leeuwenhoek leerde zichzelf glasblazen, slijpen en polijsten, en kon vervolgens lenzen van een hoge kwaliteit maken. Zijn waarnemingen van bijvoorbeeld spiervezels en bloedvaten betekenden een revolutie in de 17^e eeuw.

23. Willem III (1650-1702)
Koning en stadhouder

In 1689 werden stadhouder Willem III en zijn vrouw Mary Stuart gekroond tot koning en koningin van Engeland. Hij werd een persoon van Europese allure. Ten aanzien van godsdienst en politiek ligt zijn grote internationale betekenis in het nastreven van een machtsevenwicht in Europa. Hij wordt de verdediger van het protestantse geloof genoemd.

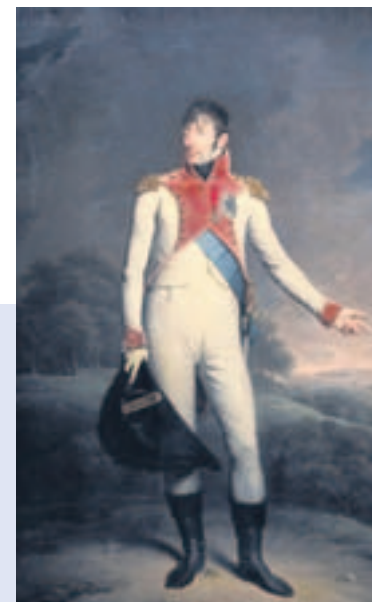
24. Slavernij (ca. 1637-1863)
Mensenhandel en gedwongen arbeid in de Nieuwe Wereld

De Nederlandse slavenhandel begon in 1621 met de oprichting van de WIC. De schepen werden vooral uitgestuurd voor kaapvaart en oorlogvoering. Later brachten ze grote ladingen slaven uit Afrika naar de suiker-, katoen- en tabakspantages in Amerika. In 1863 werd de slavenhandel in het Koninkrijk der Nederlanden afgeschaft.

25. De Patriotten (1780-1795)
Crisis in de Republiek

De burgers hadden tot de tweede helft van de 18^e eeuw nauwelijks invloed op het lands- en stadsbestuur. Veel burgers die hier kritiek op hadden noemden zich patriotten. Vooral door politieke pamfletten, maar later ook door bewapening, organiseerden zij zich tegen de gevestigde machthebbers: een deel van de regenten en de Oranje's.

26. Lodewijk Napoleon (1778-1876)
De Franse tijd

De Franse keizer Napoleon Bonaparte veroverde grote delen van Europa, waaronder ons land. In 1806 benoemde hij hier zijn broer Lodewijk Napoleon tot koning. Hiermee werd de grondslag voor de latere monarchie gelegd. In de Franse Tijd (1795-1813) werden kerk en staat na eeuwenlang een twee-eenheid gevormd te hebben, officieel gescheiden. Ook werd de grondslag gelegd voor vernieuwingen in rechtspraak, bestuur en burgerlijke stand.

27. Koning Willem I (1772-1843)
Het koninkrijk van Nederland en België

Hij keerde in 1813 terug naar Nederland en werd onze eerste 'eigen' koning. Hij heeft hard gewerkt voor het herstel van de economie en de vorming van één natie: het grondgebied van de oude Republiek en het huidige België. Deze samenvoeging vereiste een nieuwe grondwet. Hij hield veel macht omdat hij zelf zijn ministers bleef benoemen.

28. De eerste spoorlijn (1839)
De versnelling

In 1839 reed de eerste trein tussen Amsterdam en Haarlem. De stoommachine is hét symbool van de Industriële Revolutie. De veranderingen door de komst van de trein, en later de fiets en auto, zijn enorm geweest. Reizen werden verkort en vergemakkelijkt, vele nieuwe contacten werden mogelijk.

29. De Grondwet (1848)
De belangrijkste wet van een staat

In de grondwet staan onder andere de rechten en plichten die de burgers en de staat tegenover elkaar hebben. In 1848 werd de grondwet ingrijpend gewijzigd: het volk kreeg meer macht, de koning minder. De nieuwe grondwet, voornamelijk opgesteld door de liberaal Thorbecke, wordt gezien als een belangrijke stap naar meer democratie.

30. Max Havelaar (1860)
Aanklacht tegen wantoestanden in Indië

Nederland heeft behoorlijk geprofiteerd van haar kolonie Nederlands-Indië. In de Max Havelaar uit 1859 levert Eduard Douwes Dekker onder de schuilnaam Multatuli scherpe kritiek op de misstanden op Java en de uitbuiting van de Javanen door de Nederlanders. Mede vanwege de literaire stijl is het boek wereldberoemd geworden.

31. Verzet tegen kinderarbeid (19^e eeuw)
De werkplaats uit, de school in

In de negentiende eeuw was kinderarbeid normaal. Kinderen werkten op het land, in de winkel en in de werkplaats. Heel vaak onder erbarmelijke omstandigheden: ongezonde en onverwarmde ruimten, meer dan twaalf uur op een dag met weinig en meestal ongezond voedsel. De eerste kindwet (Van Houten, 1874) en de leerplichtwet (1900) maakten hieraan een einde.

32. De schoolstrijd (1878-1917)
De strijd om de kindersziel

De dominante liberale geest kwam in de 19^e eeuw naar voren in de onderwijspraktijk en onderwijswetten. Openbare scholen, vaak met een algemeen christelijk karakter, moesten de kinderen opvoeden tot nieuwe staatsburgers waarin geen leerstellig, orthodox christendom paste. Onder leiding van Groen van Prinsterer, Kuyper en Schaepman ijverden velen voor een confessionele inhoud van het onderwijs en de bekostiging daarvan uit de staatskas.

33. Vincent van Gogh (1853-1890)
De moderne kunstenaar

In 2006 werd in New York een door Vincent van Gogh (1853-1890) geschilderd portret verkocht voor 34 miljoen euro, evenveel als een Boeing kost. Met Rembrandt is hij de beroemdste kunstschilder van ons land. Hij hanteert een nieuwe manier van schilderen met onder meer opvallende kleuren: hemelsblauw, roze, oranje, hoog geel, violet, helder wijnrood.

34. Aletta Jacobs (1854-1929)
Vrouwenemancipatie

Aletta was het eerste meisje in Nederland dat in 1867 naar de hbs mocht. Om te luisteren, niet om te leren. Toch leerde ze genoeg om ook als eerste vrouw naar de universiteit te kunnen. Heel haar leven kwam ze op voor de rechten van vrouwen. Volgens haar hoorden daar naast de aanpak van misstanden in arbeidspraktijken ook voorbehoedmiddelen en vrouwenkiesrecht bij.

35. De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)
Oorlog en neutraliteit

Van 1914 tot 1918 woedde in Europa de eerste moderne 'grote oorlog'. Het gebruik van gifgas en de massaliteit van slachtoffers, met name in de loopgraven, waren nieuw. Hoewel ons land buiten de oorlog bleef, kregen we wel te maken met de randverschijnselen ervan: voedsel ging op de bon en er kwamen grote aantallen Belgische vluchtelingen.

36. De Stijl (1917-1931)
Revolutie in de vormgeving

Wie kent hem niet: de beroemde 'rood- blauwe' stoel uit 1918 van Gerrit Rietveld? De kunstenaars van De Stijl vonden dat alleen de drie primaire kleuren (rood, blauw en geel) en de niet-kleuren (zwart, grijs en wit) mochten worden gebruikt. Kunst moest vooral harmonie uitstralen. Onder andere Dick Bruna van Nijntje is hierdoor beïnvloed.

37. Crisisjaren (1929-1940)
Samenleving in depressie

De jaren 1929-1940 worden aangeduid als de crisisjaren. Deze crisis begon in Amerika met de zogenaamde 'Beurskrach' en kreeg de hele wereld in haar greep. Een op de vier Nederlanders was in deze periode langer dan een jaar werkloos. Om te voorkomen dat men zwart ging werken moest elke arbeider dagelijks één of twee stempels halen in een stempellokaal.

38. De Tweede Wereldoorlog (1940-1945)
Bezetting en bevrijding

Op vrijdagochtend 10 mei 1940 werden veel Nederlanders wakker van het gebrom van vliegtuigen. Hitler wilde ook Nederland bij zijn wereldrijk inlijven. Na vijf dagen vechten volgden vijf jaren van bezetting. De meeste Nederlanders stelden zich passief op tegenover de bezetter. Bekende begrippen uit deze tijd: het verzet, de hongerwinter, de slag bij Arnhem en de NSB.

39. Anne Frank (1929-1945)
Jodenvervolg

Twee jaar zat Anne Frank met haar familie en anderen ondergedoken aan de achterkant van een Amsterdams grachtenhuis: het Achterhuis. In 1944 werden ze verraden. Anne stierf in het concentratiekamp Bergen-Belsen. Het antisemitisme was een cruciaal kenmerk van het nationaal-socialisme. In 1947 werden Anne's brieven uit de onderduikperiode gepubliceerd onder de titel: Het Achterhuis

40. Indonesië (1945-1949)
Indonesië bevecht zijn onafhankelijkheid op Nederland

Na de Tweede Wereldoorlog probeerde Nederland haar gezag in de kolonie te herstellen. Dat lukte niet. Tijdens de Japanse bezetting van Indonesië was het onafhankelijkheidsstreven sterk toegenomen. Ondanks twee militaire acties, moest Nederland zich in 1949 onder grote internationale druk neerleggen bij de onafhankelijkheid.

41. Willem Drees (1886-1988)
De verzorgingsstaat

Zijn troetelnaam is vadertje Drees. Na de oorlog heeft hij als minister-president leiding gegeven aan de wederopbouw van Nederland. Met name de komst van de verzorgingsstaat is onlosmakelijk met de naam van deze PvdA'er verbonden. De AOW uit 1956 is het belangrijkste symbool van de verzorgingsstaat.

42. De watersnood (1 februari 1953)
De dreiging van het water

Dat het water behalve onze vriend, ook onze vijand kan zijn bleek heel aangrijpend in de nacht van 31 januari 1953. Door een enorme storm braken de dijken door. Een nationale ramp, waarbij 1835 mensen de dood vonden, tienduizenden raakten dakloos. De Deltawerken hebben een grote invloed op Zeeland gehad, zowel op economisch als cultureel gebied.

43. De Televisie (1948-heden)
De doorbraak van een massamedium

Vanaf 1954 werd de televisie een bekend verschijnsel. Samen met de auto en de pil symboliseert het een nieuwe manier van leven en denken. De tv is terecht gezien als een aanjager van het secularisatieverschijnsel. Mede door tv-uitzendingen werden taboe's afgebroken en kwam de wereld de huiskamers in.

44. Haven van Rotterdam (vanaf ca. 1880)
Poort naar de wereld

Lange tijd was Rotterdam de grootste en belangrijkste havenstad ter wereld. Belangrijkste oorzaak hiervan is de uitstekende geografische positie, in de delta van grote Europese rivieren. Een achterland van honderden miljoenen mensen is bereikbaar in één of twee dagen rijden met de auto. De haven onderstreept de internationale relaties van ons land.

45. Suriname en de Nederlandse Antillen (vanaf 1945)
Dekolonisatie van de West

De aanwezigheid van grote aantallen Surinamers in ons land is een gevolg van ons koloniaal verleden in Midden-Amerika. In 1975 werd Suriname onafhankelijk. Door de interne spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen in Suriname kozen nogal wat Surinamers voor het Nederlands staatsburgerschap en velen gingen hier wonen.

46. Het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965)
De tijdgeest verstaan of weerstaan?

Deze kerkvergadering werd van 1962 tot 1965 gehouden. Het was een vergadering van de rooms-katholieke kerk die over heel de wereld verspreid is. De centrale vraag was: hoe de kerk 'bij de tijd te brengen' ofwel te moderniseren? Hoe kerk te zijn in een geseculariseerde wereld? De antwoorden van dit concilie vonden veel weerklank in Nederland.

47. Baas in eigen buik (vanaf jaren '60)
Pillen en kroketten

De introductie van de anticonceptiepil in 1963 heeft het leven van vele vrouwen (en mannen) zeer ingrijpend veranderd. Het zelfbeschikingsrecht kon nu niet allen met de mond beleden worden, maar ook daadwerkelijk in praktijk gebracht worden. De buik staat in onze tijd ook symbool voor de consumptiemaatschappij. Wat is er belangrijker dan mijn buik?

48. De blauwe helm (vanaf 1948)
De missie van Nederland in de wereld

Een Blauwhelm is een militair of lid van het burgerpersoneel, dienend in een VN-vredesmacht. Ze worden zo genoemd omdat ze blauwe helmen of baretten dragen. Na de Tweede Wereldoorlog zijn op veel plaatsen in de wereld Nederlanders in dit verband aanwezig.

49. Veelkleurig Nederland (vanaf 1945)
De multiculturele maatschappij

Met de komst van de multiculturele maatschappij nam de levensbeschouwelijke diversiteit in Nederland sterk toe. Naast veel gastarbeiders uit vooral Turkije en Marokko kwamen er asielzoekers uit veel landen. Daardoor werd in ons land heftig gedebatteerd over samenleving, cultuur en godsdienst. Belangrijk is de vraag wat het 'Nederlanderschap' inhoudt.

50. De euro (vanaf 2002)
Nederlanders en Europeanen

In economische en politieke zin is er na de Tweede Wereldoorlog sprake van een steeds meer toenemende samenwerking tussen de meeste Europese landen. Vrij verkeer van personen, goederen en diensten is het belangrijkste kenmerk. De discussie over de EU spitst zich toe op de vraag naar de nationale bevoegdheden en eigenheden in relatie tot het geheel van Europa.

Ton van der Schans is docent geschiedenis op hogeschool Driestar-educatief in Gouda en hoofdredacteur van Transparant, het tijdschrift van de Vereniging van Christen-Historici.

Ruim tien jaar geleden werd in Amerika een debat gevoerd dat lijkt op de huidige canondiscussie in Nederland. Het debat in de Verenigde Staten was veel feller, zegt James Kennedy. Het zou goed zijn, vindt hij, als ook in Nederland meer werd gediscussieerd over het nationale verleden. Maar hij denkt dat de canondiscussie, net als in Amerika, van korte duur zal zijn.

door James Kennedy

Halverwege de jaren negentig schreef de historicus Gary Nash de Nationale Geschiedenisstandaarden voor het Amerikaanse onderwijs. Geen eenvoudige opdracht, zo bleek. Er kwam een stroom van kritiek: Nash zou teveel aandacht geven aan oude beschavingen en te weinig aan de westerse beschaving. Ook zou hij belangrijke Amerikanen als George Washington negeren, ten gunste van minder relevante personen. De Amerikaanse Senaat stemde in januari 1995 met 99 van de 100 stemmen tegen de implementatie van de Geschiedenisstandaarden in de lesprogramma's op scholen. Voor senator Slade Gorton was de voornaamste bron van woede dat Nash George Washington niet expliciet noemde als eerste president van de Verenigde Staten. „Wie is belangrijker voor onze geschiedenis: George Washington of Bart Simpson?“, was zijn retorische vraag aan de collega-senatoren. Maar Nash en zijn mede-redacteuren sloegen terug met een verweer van 318 pagina's, dat gesteund werd door de meeste collega-historici. De Standaarden werden licht gewijzigd uitgegeven in 1996 en sindsdien door veel docenten uit het primair en middelbaar onderwijs gebruikt. De inhoud ervan heeft daarna weinig discussie meer opgeroepen.

Het is onwaarschijnlijk dat het verhitte debat in de Verenigde Staten zich in Nederland zal herhalen. Het is moeilijk voor te stellen dat het Nederlandse parlement een wet zal aanvaarden die het werk van de canoncommissie verwerpt. Het is wel duidelijk dat het huidige debat rond de Canon van Nederland, zijn parallel heeft gehad in Amerika. Toch valt mij, als Amerikaan die het intense debat in de jaren negentig persoonlijk heeft meegemaakt, de gematigde toon op van het debat in Nederland. Het toont aan dat de cultuur onder Nederlandse historici er één is, waar hevig debat eerder uitzondering is, dan dat het het hart van de wetenschap vormt. Interessanter is het gemak waarmee de Nederlanders denken dat er een canon bestaat, een gemeenschappelijk cultureel erfgoed, die duidelijk vast te stellen moet zijn. Dit is een nogal traditioneel standpunt, dat je wel van Amerikanen, maar niet snel van Nederlanders zou verwachten. Als er één bevolking is, die al sterk een nationale

In het nationale park Mount Rushmore in de Verenigde Staten zijn in een 18 meter hoog monument de hoofden van de Amerikaanse presidenten George Washington, Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt en Abraham Lincoln uitgehouwen. Het symboliseert de geschiedenis van de Verenigde Staten. In het debat over de Amerikaanse geschiedenisstandaarden in de jaren negentig, hadden veel Amerikanen kritiek op de beperkte aandacht voor George Washington, ten gunste van 'minder relevante personen'. Volgens James Kennedy was het debat in de Verenigde Staten veel feller dan in Nederland. |foto AP

Beschouwingen van een Amerikaan

canon 'in haar hoofd heeft', is het de Amerikaanse bevolking. Het examen voor Amerikaans burgerschap stelt vragen van een canonieke status: Wie was Martin Luther King jr.? Waarom kwamen de Pelgrims naar Amerika? Wie was de voornaamste auteur van de Onafhankelijkheidsverklaring en wat zijn de belangrijkste principes in deze verklaring?

Er is weinig twijfel over mogelijk dat Amerikanen met enig historisch besef een canon van historische kennis vormden, al lang voor de huidige pogingen tot inburgering van vreemdelingen en het vormen van een officiële nationale canon. De discussie in de Verenigde Staten ging dan ook vooral over de tekortkomingen van dit traditionele proces van 'canoniseren'. Is het verhaal van de „blanke, mannelijke trekkers“ – om een citaat van Joyce Appleby te gebruiken – wel correct? In Nederland komt de huidige discussie daarentegen voort uit een gevoel dat er geen goede 'introdunctie' op de Nederlandse cultuur is, kortweg het gevoel dat er geen canon is. De 'geschiedenisoorlog' over wiens geschiedenis, wiens 'canon' het eigenlijk gaat, is niet alleen in Amerika gevoerd, maar ook in landen met een vergelijkbare geschiedenis als Australië en Canada. Aan Nederland gaan dit soort debatten grotendeels voorbij, omdat de culturele positie van etnische minderheden veel zwakker is. Verder worden de confessionele groepen met een alternatieve interpretatie van de geschiedenis, steeds kleiner. Het ontbreken van een ideologische discussie in Nederland maakt dat men hier tamelijk onbekommerd over een 'canon' spreekt. Een term die in Amerika de discussie over de Standaarden nog veel zwaarder zou hebben gemaakt, dan ze nu al was.

Wat kunnen de Nederlanders leren van de discussie over de Standaarden in de Verenigde Staten? Een advies is niet eenvoudig te geven, maar misschien zijn een aantal observaties behulpzaam. De eerste is dat het debat rond de Standaarden, hoe hevig ook,

van korte duur was. Geschiedenisstandaarden of een canon kunnen intense discussie oproepen op het moment dat ze worden ontwikkeld of gepresenteerd. De waarde van de Canon van Nederland zal dan ook voor een groot deel liggen in de kwaliteit van de discussie die erover wordt gevoerd. Dat betekent niet dat een canon niet kan bijdragen aan verbetering van het onderwijsprogramma. Ik denk dat er in Amerika invloed van de Standaarden is uitgegaan, zij het gematigd. Maar ik ben sceptisch over de mogelijkheden van een canon om een gezaghebbende langetermijnvisie te geven op de Nederlandse geschiedenis. De inhoud van de Canon is namelijk een compromis, dat in een plurale samenleving als de Nederlandse eenvoudig kan worden bestreden of genegeerd.

Tenslotte, misschien is het beste dat de Canon kan betekenen voor de Nederlandse geschiedschrijving wel, dat er meer en intenser wordt gedebatteerd over het nationale verleden. Er kan wel degelijk iets gezegd worden over de culturele basiskennis, die iedereen zou moeten bezitten en een canon kan daarbij helpen. Er is ook iets voor te zeggen het nationale verleden toegankelijk te maken voor een breed en veelal slecht geïnformeerd publiek. Maar belangrijker dan dat kan de discussie over de Canon zijn, wanneer dit historici of anderen ertoe prikkelt om nieuwe 'grote verhalen' te bieden over de Nederlandse geschiedenis. Zulke verhalen zijn belangrijk voor de herinnering van mensen en ze brengen moeilijke morele vragen uit het verleden naar boven. Hier kunnen de Verenigde Staten als voorbeeld dienen. Daar vindt een voortdurende discussie plaats over 'the American story', het Amerikaanse verhaal. Het is mijn wens dat de discussie rond de Canon niet alleen het Nederlandse geschiedenisonderwijs zal verbeteren en het historische bewustzijn zal vergroten, maar ook een stimulus zal zijn om meer boeken te schrijven. En wel dat soort boeken dat een diepere beschouwing van de gevarieerde Nederlandse geschiedenis stimuleert.

James Kennedy is hoogleraar hedendaagse geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

De moeder de vrouw

**Ik ging naar Bommel om de brug te zien.
Ik zag de nieuwe brug. Twee overzijden
die elkaar vroeger schenen te vermijden,
worden weer bureen. Een minuut of tien
dat ik daar lag, in 't gras, mijn thee gedronken,
mijn hoofd vol van het landschap wijd en zijd -
laat mij daar midden uit de oneindigheid
een stem vernemen dat mijn oren klonken.**

**Het was een vrouw. Het schip dat zij bevoer
kwam langzaam stroomaf door de brug gevaren.
Zij was alleen aan dek, zij stond bij 't roer,**

**en wat zij zong hoorde ik dat psalmen waren.
O, dacht ik, o, dat daar mijn moeder voer.
Prijs God, zong zij, Zijn hand zal u bewaren.**

Martinus Nijhoff, Verzamelde Gedichten

De brug bij Zaltbommel die Martinus Nijhoff zag, wordt al jaren niet meer gebruikt. | foto ANP/Ruben Schipper

Abraham zien door Aletta's venster

vervolg pagina 3

George Harinck is directeur van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en bijzonder hoogleraar geschiedenis aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken te Kampen.

Thorbecke

Het venster over Thorbeckes grondwet van 1848 tekent haar als een glijbaan naar de volgroeide parlementaire democratie van 1919, maar dat is te gladjes. Behalve dat het verhaal te abstract is (en het jaartal inzake het vrouwenkiesrecht niet klopt) ontbreekt hier de naam van Groen van Prinsterer, Thorbeckes voorname tegenspeler. Het Canon-boek heeft het over het grondrecht 'op een eigen leven zonder dat de staat zich met hun opvattingen en levenskeuzes bemoeit'. Aarzel niet en breng hier Groens verzet ter sprake tegen de liberale uitsluiting van de confessie van het publiek domein, en dientengevolge van het openbaar onderwijs. Niet aan de liberalen, maar aan Groens tegenspel heeft Nederland de christelijke school te danken. Presenteer het christendom als een bevrijdende kracht voor heel de samenleving. De liberale canon meent dat de samenleving bij wet verandert, de christen weet dat de overtuiging daar bovenuit gaat. De grote rol van religie in de negentiende-eeuwse politiek en de Schoolstrijd illustreren het. Wat het heden betreft lijkt me een verhaal over de scheiding van kerk en staat gewenst, plus de impuls die deze nieuwe verhouding de christenen heeft gegeven hun partij mee te blazen in het beschavingsoffensief van de negentiende eeuw. De revolutie van een christelijke orde voor 1800 naar een christelijk volksdeel nadien is Van Oostrom geheel ontgaan.

Aletta

Het venster over de arts Aletta Jacobs is in de canon het symbool van de educatieve, politieke, sociale en seksuele emancipatie van vrouwen. Hier krijgt de canon trekken van een ouderwets jongensboek ('toen de dokter optrad, kwam alles goed'), maar deze luchtbel moesten we toch maar niet doorprikken. Natuurlijk klopt het niet als het Canon-boek over de tweede helft van de negentiende eeuw schrijft dat de meeste scholen alleen voor jongens toegankelijk waren. Maar de vrouwenemancipatie heeft er wel voor gezorgd dat de helft van de klas vandaag een totaal ander toekomstperspectief heeft: de meeste universitaire studenten

zijn nu vrouw. Uiteraard moet bij dit venster niet de vrouw centraal staan, maar de emancipatie. Destijds – toen de helft van de volwassen mannen nog niet mocht stemmen – was de emancipatie van de kleine luyden, de katholieken en de arbeiders veel belangrijker dan die van de vrouw. Abraham Kuyper verdient bij dit venster dus alle aandacht: hij is de man die het exclusief liberale publieke domein openbrak voor alle burgers, ongeacht hun levensovertuiging: dat was nog eens emancipatie! Maar hij is terecht door de commissie-Van Oostrom niet in het venster gezet: de ramen zouden onmiddellijk worden ingegoooid, ook een eeuw na dato nog. Deze man van Psalm 68 behoeft geen monument, hij is er een. Ga dus in de klas vooral niet aan Aletta voorbij, maar zet haar wel in Abrahams schaduw. En Van Oostrom houdt niet van zingen, maar put vrijelijk uit de christelijke liedcultuur, waarmee men elkaar het visioen inzong – van David en Petrus Datheen tot Huub Oosterhuis.

Secularisatie

Het venster over de Eerste Wereldoorlog juich ik toe, al zou ik eerder de ineenstorting van de christelijke cultuur dan de politieke gevolgen ervan beklemtonen. Aan die oorlog is in het onderwijs te vaak voorbij gegaan, omdat Nederland er militair gesproken buiten bleef. Wie een bladzijde verder leest in het Canon-boek weet wel beter. Hij ziet de oer-Nederlandse Rietveld-stoel uit 1918: de beste illustratie van het feit dat ook Nederland getroffen was en gedwongen een nieuwe werkelijkheid te construeren in een wereld gestript van christelijke normen en waarden. Na deze kaalslag kregen communisme en nationaal-socialisme een kans, werd het ongeloof salonfähig en brak de secularisatie door. Hoe reageerde het christendom? Tamelijk benard zou ik zeggen en het kan geen kwaad te vertellen hoe beangstigend een culturele omwenteling kan zijn. Maar de commissie-Van Oostrom lijkt me toch te zeer van de secularisatie onder de indruk, want van de weeromstuit komt het christendom in de twintigste eeuw niet in zijn Canon voor. Juist toen werd het een wereldgodsdienst. De internationale oecu-

menische beweging had Nederlandse wortels; de Wereldraad van Kerken is in 1948 in Amsterdam opgericht, met Visser 't Hooft als internationale autoriteit – naar hem zijn diverse scholen genoemd. En het antwoord op de moderne cultuur van het tweede Vaticaans Concilie vond nergens zo'n weerklank als juist in Nederland. Help de leerlingen bij de naoorlogse vensters de goede kant uit kijken, in dit geval tegen de richting van de Canon in.

Lied

In de Canon lijkt het alsof religie nooit verandert van inhoud of functie. Als je leest bij het twee na laatste venster 'Veelkleurig Nederland' dat christelijk onderwijs betekent dat lessen over geloof en levensbeschouwing er anders ingevuld worden, vraag je je even af of de canonmakers wat kennis van het christendom betreft inderdaad zijn blijven steken bij 1637. Heeft dan iedereen in die commissie zitten slapen? De canon biedt echter ruimte genoeg om dit statische beeld te corrigeren en opkomst van de godsdienst als dynamische levens- en wereldbeschouwing in de negentiende eeuw en het maatschappelijk engagement van de kerk in de twintigste eeuw te schetsen. Als geloof alleen voor de kerk en de godsdienstles was geweest had Nederland er heel anders uitgezien.

Heel het leven is religie. Anno 2007 te vragen van de Canon van Nederland die boodschap uit te dragen is naïef, maar de christelijke docent die goed door de vensters van de canon heeft gekeken zal haar overal in en om de historische feiten ontwaren. Laat hij gerust de hoofden van zijn leerlingen vullen met het uitzicht dat de canon biedt. Het geloof laat zich niet buiten het verhaal sluiten, bij Van Oostrom niet en ook op de Augustinusschool niet. Ten slotte ondervond ook de man uit Nederlands bekendste gedicht, die naar Bommel ging om het staaltje techniek van de nieuwe brug te zien en zijn hoofd vulde met Hollands landschap wijd en zijd, hoe plots het schip van de kerk zijn gesloten universum kwam gevaren; ...en toen? Wel, toen klonk er een lied: „Prijst God, Zijn hand zal u bewaren.”

